

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תולדות תשס"ה

כח הדיבור

ברכת נביא - יוצרת את העתיד

יצחק אבינו קורא לעשו ומצֵנָה עליו להכין לו מטעמים כדי שיברך אותו לפני מותו. חז"ל אמרו: "לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך" (מגילה טו, א), כל שכן ברכה של יצחק אבינו, שהוא לא סתם אדם, אלא נביא ה', חכם וצדיק, ודאי דבר גדול הוא להתברך מפיו. ישנן בתורה גם ברכות של נביאים אחרים - הברכות שברך יעקב אבינו את בניו, והברכות שברך משה רבנו את ישראל לפני מותו. נדמה שברכות אלו כוללות שני יסודות. מצד אחד יש בהן תפילה של הנביא, הנביא מתפלל שכן יהיה, שה' יתן ליעקב מטל השמים ומשמני הארץ וכו', אבל חוץ מזה יש בברכת הנביא גם הודעת העתיד. הנביא מודיע בברכתו מה יהיה. אם משה רבנו אומר: "דן גור אריה יזנק מן הבשן" (דברים לג, כב), הרי זו נבואה שמודיעה שכן יהיה, שלמרות שהגורל של דן נפל בדרום מערב ארץ ישראל באזור עקרון (יהושע יט, מ-מו), מכל מקום יהיה לו חלק גם בבשן, בצפון מזרח ארץ ישראל (ע"י שם, מז ורש"י שם), במקום שנקרא היום "תל דן". וכן שאר הברכות, יש בהן יסוד של הודעת העתיד ושל יצירת העתיד. כשמשה או יצחק או יעקב מברכים, הוא יוצרים בכך את העתיד, ולכן כל כך אכפת לעשו לקבל ברכה מאביו, שכן ע"י ברכת הנביא שנאמרת בכח הנבואה, נוצר ונקבע העתיד.

אמנם גם אם יצחק אבינו היה מברך את עשו ח"ו, לא היתה משתנה בזה תכנית הגאולה הסופית. הגאולה הסופית מובטחת ליעקב. עליו מתנבא אברהם אבינו "כי ביצחק יִקְרָא לך זרע" (בראשית כא, יב), ביצחק ולא כל יצחק (נדרים לא, א), ועליו אמר הנביא לרבקה אמנו "יָרֵב יַעֲבֹד צִעִיר" (בראשית כה, כג). ודאי אם כן שהגאולה הסופית היתה ליעקב. מה היה בכל זאת משתנה? היה משתנה מה שעתיד לקרות עד הגאולה הסופית. גם כך ה' קשה לנו עם עשו, ואם עשו היה מקבל את הברכות מיצחק אבינו ולא יעקב, היה עוד הרבה יותר קשה לנו להסתדר איתו. לכן אכפת כל כך לרבקה אמנו שיעקב יקבל את הברכות ולא עשו.

גם דבורו של אדם פשוט יכול להשפיע

והנה, לא רק מה שנביא אומר בנבואה פועל ומשפיע, אלא כל אדם שמדבר - דיבורו יכול לפעול ולהשפיע בעולם. אמנם לא תמיד מה שאדם אומר מתגשם, אבל לפעמים הקב"ה גוזר שמה שאדם יאמר - יתקיים. הרי לגזירה שהקב"ה גוזר על האדם בעניני פרנסה ובריאות

ושאר דברים, נדרשות בדרך כלל השתדלויות טבעיות כדי שאדם יזכה לקבל את מה שנגזר עליו. ואם כן גם הדיבור, גם הוא טִבֵּעַ שְׁטִבֵּעַ הקב"ה בדרכי הנהגת עולמו, שהדיבור יפעל בעולם, וישנן גזירות שלא תצאנה אל הפועל ללא דיבורו של האדם, ועל ידי הדיבור הן יוצאות אל הפועל. צריך על כן להזהר מאד בדיבור, לדבר תמיד רק דברים טובים ולא להפך, כדי שיתקמו דברים טובים בלבד ולא דברים רעים. אמנם הקב"ה יכול לגזור על דיבור רע שלא יתקיים, אבל כשם שאדם חייב להמנע ממעשים שעלולים להזיק לבריאותו ולא לסמוך על כך שה' יגזור שמעשיו לא ישפיעו על בריאותו, כך גם בענין הדיבור, על האדם להמנע מדיבורים רעים, ולא לסמוך על כך שהקב"ה יכול לדאוג לכך שהדיבור הרע לא יתגשם.

בענין הדיבור, ישנה הרי גמרא נפלאה, שרואים ממנה עד כמה יש לדברים שאדם מוציא מפיו כח לקבוע מה יהיה איתו, וכפי ההתבטאויות שלו, כך נוהגים איתו מן השמים. חז"ל אומרים: "מנין שברית כרותה לשפתים? שנאמר: "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו: שָׁבוּ לָכֶם פֶּה עִם הַחֲמוֹר, וְאֲנִי וְהַנֶּעֶר נִלְכָּה עַד פֶּה, וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבֶה אֵלֵיכֶם" (שם כב, ה), ואיסייעא מילתא דהדור תרוייהו (הענין הסתיים באופן מוצלח, וחזרו שניהם) (מ"ק יח, א). כלומר: העובדה שאברהם ניסח את חזרתו בלשון רבים, "וְנִשְׁוֹבֶה אֵלֵיכֶם", היתה גורם שהשפיע על כך שיצחק אכן ישוב עם אברהם ולא יִשָּׁחַט, ואילו היה אברהם אומר 'ואשובה' ולא 'ונשובה', יצחק היה נשחט ולא חוזר. הרי שנוסח דיבורו של אברהם השפיע על גורלו של יצחק, שיחיה ולא יִשָּׁחַט!

[בענין זה יש לשאול: אם חזרתו של יצחק היתה תלויה באופן ההתבטאותו של אברהם, כיצד לקח הקב"ה "סיכון" שיצחק ישחט? אולי אברהם יאמר 'ואשובה' ולא 'ונשובה', ואז - מה יהיה עם יצחק? חושבני שהתשובה לכך היא, שהקב"ה לא לקח כאן שום סיכון. הקב"ה ידע שאברהם אבינו יאמר 'ונשובה אליכם', ולכן ניסה אותו בניסיון העקדה. אם ה' היה יודע שאברהם יאמר 'ואשובה', באמת לא היה מנסה אותו בניסיון הזה, שהרי ה' רצה שיצחק יחזור ח"ו.]

גם מפרשת בלעם רואים את כח השפעתו של הדיבור. בלעם רוצה ח"ו לקלל את ישראל והקב"ה אינו נותן לו. מכריח אותו לברך אותם. מה אכפת לקב"ה מקללותיו בלעם? מדוע הוא מונע אותן? יקל לו בלעם מהיום עד מחר, והקב"ה יעשה מה שירצה! וכי צריך הקב"ה לחשוש לקללותיו של בלעם?! מו"ר הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל הסביר בזה, שאכן לא היה כל חשש שישראל ינזקו ח"ו מקללותיו של בלעם נגד רצון ה'.

זו נחסכה ממנו על ידי נס זה. וקשה: האם ללכת שלש עשרה אמות היא טירחה נוראה כל כך לדוד, עד שהיה צורך לעשות לו נס מיוחד כדי לחסוך ממנו את ההליכה המועטת הזו? ברור שלא! אלא דוקא מפני כך עשה לו הקב"ה נס זה, כדי להראות את חיבתו לדוד, שהיא גדולה עד כדי כך, שהקב"ה מוכן "לטרחה" ולעשות נס בשבילו אפילו עבור דבר קטן שדוד יכול להסתדר גם בלעדיו.

כך הסביר מו"ר הגר"ח זצ"ל גם בענין בלעם. לאמיתו של דבר לא היה הכרח לשנות את מילותיו של בלעם בכדי שלא יתקיימו קללותיו. אלא שרצה הקב"ה להראות את חיבתו לישראל, ולכן "טרחה" כביכול לעשות עבורם נס בלתי נצרך, כדי להפוך את קללתו של בלעם לברכה.

אלא שלעניות דעתי קשה לבאר את פרשת בלעם כפי שבאר מו"ר הגר"ח זצ"ל. הרי ה' אומר לישראל בענין זה (ע"י יהושע): "וְלֹא אֶבְיֵתִי לְשֹׁמֵעַ לְבַלְעָם, וְיִבְרַךְ בְּרוּךְ אֶתְכֶם וְאֶצְלֵ אֶתְכֶם מִדֹּי" (יהושע כד, י). אם הנביא מגדיר את הפיכת קללותיו של בלעם לברכות כ"הצלה", משמע שאכן היתה סכנה בקללות הללו (אילו היו נאמרות), שאם לא כן לא היה שייך לקרוא למניעתן "הצלה". ועוד קשה: הגמרא הרי אומרת שאילו כעס הקב"ה באותם הימים, ח"ו לא היה משתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט (ברכות ז, א). משמע שאמנם הקב"ה יכול לשנות את הטבע בכל רגע שירצה, אבל בְּטֻבֵּעַ שֶׁה' קִבֵּעַ בְּעוֹלָם אִם בְּלַעַם הִיָּה מְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל הִיָּה בֹזֵה סִכְנָה לְיִשְׂרָאֵל. הרי אפילו לאחר שנמנע מבלעם לקלל את ישראל אמרו חז"ל שבלעם הצליח על כל פנים להזיק להם בעין הרע (זהר ח"א סח, ב), כל שכן אם היה מקלל אותם, שאז היה מזיק עוד יותר. הרי שיש לדיבורו של האדם כח טבעי להזיק, כפי שראינו לעיל, ולכן היה חשוב באמת למנוע את קללותיו של בלעם, לא רק כמעשה של גילוי חיבה לישראל אלא בתורת הצלה ממש. הדיבור יכול לגרום לדברים שליליים - לשחיתת יצחק ולקללת ישראל - אבל יכול גם לגרום לדברים טובים מאד. חז"ל אומרים, שעל ידי דיבור יכול אדם לברוא עולמות, שנאמר: "וְאֵשׁ דְּבָרֵי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדֶיךָ פְּסִיחֶיךָ לְנֹטֵעַ שְׁמַיִם וְלִיֵּסֵד אֲרָץ" (ישעיהו נא, טז). ע"י שאדם לומד תורה ("וְאֵשׁ דְּבָרֵי בְּפִיךָ"), הוא נוטע שמים ויוסד ארץ (סנה' צט, ב. ועי' "נפש החיים" שער ד' פ"ב). היכן השמים והארץ הללו שנבראים על ידי לימוד התורה שלנו? איננו רואים אותם, אבל אנו מאמינים שהם אכן נבראים וקיימים. בדיבורים טובים בוראים עולמות טובים. בדיבורים פחות טובים בוראים דברים אחרים. כך מבואר בספרים.

ולא רק דיבור פועל בעולם. אפילו רצון של אדם פועל, גם בלי שידבר. הרי אנו אומרים שלוש פעמים ביום: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון". מה פירוש "ומשביע לכל חי רצון"? ישנם פירושים שונים לזה, אבל הפירוש הפשוט הוא, שה' נותן לכל אחד את רצונו. הרי שרצונו של אדם קובע כיצד יתנהגו עמו. מדוע איננו רואים זאת? הרי רואים לפעמים שאדם רוצה להיות ראש

מדוע א"כ "טרחה" הקב"ה למנוע את הקללות הללו, ואף "טרחה" לעשות נס למעלה מדרך הטבע לשם כך (נס פתיחת פי האתון)? הסביר מו"ר הגר"ח חיים זצ"ל, שהקב"ה עשה כל זאת רק כדי להראות בזה את חיבתו לישראל. כמו שאצל בשר ודם, בן שאוהב את אביו אינו מסוגל לשמוע שמדברים רע נגד אביו והוא מוחה נגד זה גם אם אין מזה כל נזק לאביו, כך גם הקב"ה, בגלל חיבתו לישראל, אינו מסוגל כביכול לשמוע שמדברים רעות נגדם, ולכן הוא מונע ממי שרוצה לקללם להוציא את מחשבתו אל הפועל.

הגר"ח חיים זצ"ל אף הביא כמה דוגמאות לכך, שהקב"ה עושה לפעמים נס רק כדי להראות את חיבתו לבלעל הנס, ללא שיש צורך מיוחד בנס הזה. למשל, הקב"ה אומר לאברהם אבינו: "שֵׁא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָה שָׁם, צִפְנָה וּנְגַבָּה וּקְדָמָה וַיִּמָּה" (בראשית יג, יד). מה פירוש "מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָה שָׁם"? באר ה"אור החיים" הקדוש, שעשה הקב"ה נס לאברהם, שיוכל לראות לארבע רוחות השמים ללא שיצטרך להסתובב. לשם מה היה נחוץ הנס הזה? וכי כל כך קשה לאברהם להסתובב סביב אחד סביב עצמו כדי לראות לארבע רוחות השמים?! אברהם אבינו הרי עשה בחייו דברים יותר קשים מזה. אלא, הסביר הגר"ח חיים שמואלביץ זצ"ל, מכיון שהקב"ה רוצה להראות את חיבתו לאברהם אבינו, הוא עושה עבורו נס שאין בו צורך - מעקם את קרני האור כך שיגיעו לעיניו בלי שיצטרך להסתובב.

למה מראה הקב"ה את חיבתו לאברהם דוקא באופן זה, בנס שאין בו כמעט כל צורך? הגר"ח שמואלביץ זצ"ל באר זאת במשל: כשאב נותן לבנו לחם, אין מזה הוכחה שהאב אוהב את בנו באופן מיוחד. הרי הבן מוכרח לאכול לחם כדי לחיות, ואם כן האב מוכרח לתת לו לחם כדי שלא ימות ח"ו. לעומת זאת כשאב נותן לבנו סוכריה - דבר שאינו חיוני לבן, ואפשר לו להתקיים ולהסתדר גם בלעדיו - בזה האב מראה שהוא אכן מחבב את בנו. כך גם בענין הנסים שה' עושה לאברהם. כשה' מציל את אברהם מכבשן האש ומן המלכים, אין בזה עדיין הוכחה כל כך לחיבתו המיוחדת לאברהם. הרי הקב"ה מוכרח כביכול להציל אותו במקרים אלו, אחרת אברהם לא יחיה. אבל כאן ה' עושה לאברהם נס שלא דרוש לו כל כך. אברהם יכול להסתדר גם בלי הנס הזה. בנס כזה ניכרת באמת חיבתו של הקב"ה לאברהם, כי נס זה הוא בבחינת "סוכריה", לא בבחינת "לחם".

כך גם אצל דוד המלך. כשדוד יורה אבן אל מצח גלית, אומר הכתוב: "וּתִטְבַּע הָאֲבֶן בְּמִצְחוֹ וַיִּפֹּל עַל פְּנֵי וַיִּרְאֶצְהָ" (שמו"א יז, מט). וקשה: הרי בדרך הטבע היה גלית צריך ליפול לאחור מכח המכה שקבל מן האבן, ואיך זה שנפל על פניו? אומרים חז"ל שנעשה כאן נס לדוד, כדי לחסוך ממנו הליכה מיותרת. אם היה גלית נופל לאחור ולא לפנים, היה דוד צריך ללכת כשלוש עשרה אמות נוספות כדי להגיע לראשו של גלית ולכרותו (שכן גבהו של גלית היה שש אמות וזרת - שם, ד), וטירחה

העולם קרוב יותר אליו ית', וממילא ראוי בגלל זה לקבל את השפעתו.

מהי הברכה שאנו מברכים את הקב"ה? מי שהוא בשר ודם, אפשר לברך אותו שיהיה חכם, שיהיה עשיר, שיאריך ימים ויהיה בריא. אבל את הקב"ה, מה שייך לברך? שיאריך ימים? - הרי הוא חי לעד וקיים לנצח! שיהיה עשיר? - הקב"ה אינו זקוק לכסף. ובכלל, כל הכסף והזהב שלו, ואם לא מספיק לו, יכול לברוא עוד כמה שירצה. שיהיה בריא? - גם זה לא שייך אצל הקב"ה. שיהיה חכם? - כל החכמה שיש לנו היא מפיו. "ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב, ו). במה אנו יכולים א"כ לברך את הקב"ה? כמדומני שישנו רק דבר אחד שבו אנו יכולים לברך אותו ית', והוא - שיתמלא רצונו בעולם. הרי עד כמה שיש לנו תפיסה ברצונו ית', הרי רצונו ית' בבריאת העולמות היה להטיב לבריותיו. אנו מברכים אותו אם כן שיתמלא רצונו בעולם, שעם ישראל וכל האנושות יהיו ראויים לקבל את ברכתו, את רצון ה' להטיב להם, "כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל". כמו שבשר ודם שרוצים לברכו, מברכים אותו שיתמלא רצונו, כך גם הקב"ה, אנו מברכים אותו שיתמלא רצונו, שהעולם יהיה ראוי לקבל את השפעת טובתו.

על פי הדברים האלו יתכן לומר, שאדם שמקלל ח"ו יהודי שאינו ראוי לקללה, מלבד הלאו שעובר בזה שקלל יהודי, יש כאן מבחינה מסוימת גם גידוף כלפי מעלה ח"ו. שהרי רצון ה' הוא להטיב ליהודי הזה, ואני מתפלל שה' לא יטיב לו אלא ירע לו, א"כ הרי זה ההפך מברכה לקב"ה, ברכה לקב"ה היא שיטיב לכל היהודים, ואני רוצה שה' לא יטיב ליהודי הזה. וכן להפך, כשאני מברך יהודי, יש כאן ברכה לא רק לאותו יהודי אלא גם לקב"ה, שהרי הקב"ה רוצה להטיב ליהודים, ואני מברך שבאמת יטיב ליהודים, א"כ אני מברך בזה כביכול גם את הקב"ה שיתמלא רצונו.

וכדאי לדעת, שמידה כנגד מידה, אם אני מברך יהודי גם הקב"ה מברך אותי, שהרי הקב"ה הבטיח לאברהם: "וְאַבְרָהָם מְבָרְכֶיךָ" (בראשית יב, ג), שמי שמברך יהודים, הקב"ה יברך אותו. נוסעים לפעמים מרחקים גדולים לקבל ברכה מצדיק או מתלמיד חכם, והנה אפשר בקלי קלות לקבל ברכה מהקב"ה עצמו - מברכים יהודים ובזה זוכים לקבל ברכה מהקב"ה עצמו. כאן בארץ, בירושלים, יש לנו ב"ה גם עצה נוספת איך לקבל ברכה מהקב"ה. הקב"ה בא אלינו בכל בוקר בברכת כהנים כדי לברך אותנו. הכהנים בירושלים נוהגים לשאת כפיהם ולברך אותנו בכל יום. כדאי א"כ לכוון היטב בברכת כהנים, הקב"ה בכבודו ובעצמו בא אלינו בכל יום לברך אותנו, צריך להתכוון היטב לקבל את הברכה, להיות ראויים לברכה.

ישנה גם דרך שלישית לקבל ברכה ישירות מהקב"ה. ה' הבטיח לנו בהר גריזים ובהר עיבל: "ברוך אשר יְקַים את דברי התורה הזאת לעשות אותם" (ע"י דברים כז, כו ורש"י שם, יב). כשלומדים תורה, ועוזרים גם לאחרים ללמוד

ממשלה ולא עולה בידו, או רוצה משהו אחר ולא עולה בידו? התשובה לכך היא, שבמקרים אלו הרצון הפנימי והאמיתי של האדם איננו זהה עם הרצון החיצוני שלו. אדם יכול להכריז בתעמולת הבחירות "הצביעו בעדי", אבל בסתר לבו הוא יודע שלא כל כך טוב בשבילו להיות ראש ממשלה. הקב"ה היודע את הרצון הפנימי של האדם מתחשב א"כ ברצון זה. מו"ר הגה"צ הרב אליהו א. דסלר זצ"ל אמר בזה דרך אחרת. אמנם אדם מסויים רוצה להיות ראש ממשלה, אבל גם אדם אחר רוצה להיות ראש ממשלה, ממילא אי אפשר לספק את רצון כולם שכן הרצון של השני מפריע לרצון של הראשון להתגשם (ע"י מכתב מאליהו ח"א עמ' 17).

האדם שולט על הקב"ה!

כפי שראינו, יש לאדם שליטה על הנעשה בעולם. אפילו בדיבורו ובמחשבתו אדם פועל בעולם ומשפיע עליו.

אבל כח השליטה של האדם גדול עוד יותר. לא רק על העולם שולט האדם, אלא גם, כביכול, על הקב"ה עצמו! כיצד אדם שולט על הקב"ה? ע"י הברכות והמצוות שהוא עושה. הקב"ה זקוק כביכול לברכות שלנו, ובלי זה הוא כביכול אינו יכול לפעול. מאה פעמים ביום הקב"ה בא אלינו כביכול, ומבקש מאיתנו לברך אותו "ברוך אתה ה'". מה זו ברכה? הג"ר חיים מוולוז'ין זצ"ל מסביר (בי"נפש החיים" שער ב' פ"ב), ש"ברוך אתה" אין פירושו שאנו אומרים "תודה רבה" לקב"ה, אלא פירושו הוא שאנו נותנים לו כביכול כח לפעול בעולם. כשם שהברכה שיצחק מברך את יעקב היא למעשה פעולה של הענקת כוחות רוחניים ליעקב, כך גם הברכות שאנו מברכים את הקב"ה מעניקות לו כביכול את הכח להנהיג את העולם, בבחינת "תנו עז לאלקים" (תהלים סח, לה). הג"ח מוולוז'ין מביא ראיה לכך מדברי הגמ' שאומרת (למלאכה) שמשיב משכון ללוח בשעה שהוא זקוק לו): "ושכב קְשֵׁלְמָתוֹ וּבְרָכָךָ" (דברים כד, יג) - יצא הקדש שאין צריך ברכה (ב"מ קיד, א). שואלת הגמרא: וכי הקדש אינו צריך ברכה?! והרי כתוב "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך"? (דברים ה, י) הרי שהגמרא מבינה שברכה לה' עניינה כברכה שהלווה מברך את המלווה, כמו ברכה לבשר ודם שעניינה מסירת כח. כמובן שאליבא דאמת הקב"ה אינו תלוי בנו ואינו זקוק לברכותינו כדי שיכול לפעול, שהרי הוא כל יכול ואנו עפר ואפר, אלא שלמעשה הקב"ה קבע שכך תהיה ההנהגה בעולם, שהוא פועל לפי הכוחות שאנו נותנים לו כביכול ע"י התורה והמצוות שאנו עושים וע"י הברכות שאנו מברכים אותו. כמובן מיסודות האמונה הוא להאמין שהקב"ה אינו משתנה ע"י הברכות שלנו ולא ע"י שום דבר אחר, וזהו בין השאר פירוש המילים "ה' אלקינו ה' אחד", "אחד" פירושו גם שהוא בלתי משתנה בשום צורה שהיא. כיצד אם כן משנות הברכות שלנו את אופן הנהגתו של הקב"ה? הן מרוממות את העולם למדרגה רוחנית גבוהה יותר, ממילא

דברים היו חסרים לחשמונאים כדי לקיים את מצות הדלקת המנורה כהלכתה: שמן טהור, ומנורת זהב (שכן היונים לא רק טמאו את השמנים, אלא נטלו את כל הכלים שבמקדש - ע"י רש"י ע"ז מג, א ד"ה ומלכות בית חשמונאי). והנה, לגבי השמן נעשה נס, והכמות המעטה שמצאו הספיקה לשמונה ימים, ואילו לגבי המנורה לא נעשה נס, ונאלצו להדליק בשפודים של ברזל מְחֻפִּים פְּבַעֵץ (בדיל), ורק אח"כ כשהעשירו עשאו של כסף, וכשחזרו והעשירו עשאו של זהב (ע"ז שם). וקשה: למה לא עשה ה' נס גם במנורה עצמה? וכי יד ה' תקצר להמציא להם מנורת זהב? מדוע א"כ לא עשה ה' נס נוסף, שימצאו מנורת זהב, כדי שתתקיים מצות הדלקת המנורה ביפוי ובהדר?

חושבני שהתירוץ לזה הוא, שהקב"ה רצה ללמדנו בזה יסוד חשוב: אמנם צריך להקפיד במצוות על היופי החיצוני, לא להביא למקדש עָנָר ופסח וחולה, ונכון שאי ההקפדה על כך היא שגרמה לתופעת ההתיינות ולשעבוד ליון, ואעפ"כ - הפנימיות חשובה יותר מן החיצונית! את החיצונית - מסמל הזהב שבמנורה. שהרי את ההבדל בין זהב לברזל גם גוי רואה. לעומת זאת את הפנימיות - מסמלת טהרת השמן, שבה אי אפשר להבחין בעיני בשר. רק ההלכה יודעת להבחין בין שמן טהור לשמן טמא. כי זוהי פנימיות, לא חיצונית. ועד כמה שה' רוצה שנהדר בחיצונית, יותר חשובה מזה היא הפנימיות. על כן לא עשה ה' נס במנורה, לשלוח לישראל מנורת זהב, ורק בשמן עשה להם נס, כדי לרמוז על הדבר הזה, שהפנימיות חשובה יותר מן החיצונית, ועד כמה שה' רוצה את ההידור החיצוני במצוות, הוא רוצה קודם כל את ההידור בפנימיות, לא בחיצונית. הדגש על חיצונית הוא סוף סוף שיטת יוון, ואנו צריכים אמנם להחשיב את החיצונית, אבל בעיקר עלינו להדגיש את הפנימיות, כי היא העיקר, והחיצונית איננה אלא כלי עזר לה, ויש להקפיד להשאירה כדבר טפל, ולא להפוך אותה לעיקר.

תורה (שזהו פירושו של "קיים את דברי התורה", שחזן ממה שמקיים את התורה בעצמו עוזר גם לאחרים לקיים אותה - ירו' סוטה פ"ז ה"ד, הביאו הרמב"ן בדברים שם), יש לנו ברכה מובטחת מהר גריזים: "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם". חז"ל אומרים עוד: "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת"? וכי יש תורה נופלת? אלא זה חזן הכנסת (ירו' שם), כלומר מי שכיבדו אותו להגביה את ספר התורה, הוא מקיים "אשר יקים את דברי התורה הזאת", הוא מרים את התורה. אלא שעדיין קשה, למה זה נקרא "אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם"? כיצד גורמת הגבהת הספר לכך שיבואו לעשות ולקיים את מה שכתוב בו? מפני שאדם מושפע מחיצוניות, וכשהוא רואה שהתורה מונפת למעלה, הוא חש שיש כאן דבר שהוא גבוה ונשגב, וממילא הוא מתעורר מזה להחשיב את התורה ולקיים את האמור בה. גם בגדי כהונה צְנֻתָה התורה שיהיו "לכבוד ולתפארת" (שמות כח, ב), והכהנים עצמם גם הם צריכים להיות תמימים בלי מום. למה? כי אדם נמשך אחר החיצונית. אם הוא רואה שהכהנים משרתי ה' נאים בגופם ובמלבושם, אזי עבודת ה' מתייקרת בעיניו. ואולם אם לא זה מה שהוא רואה, אזי עלול ח"ו לקרות ההפך, שעבודת ה' תזדלזל בעיניו ח"ו. הוא יכול לקרוא ספרי מוסר וספרי מחשבה על רוממות וחשיבות העבודה, אבל אם בעיניו הוא יראה מחזה שאינו מעורר כבוד, אזי מראה העינים עלול לקבוע בלבו רושם הרבה יותר חזק ממה שקרא בספרים...

ההתיינות - תוצאה מזלזול בערך עבודת

המקדש

כך הרי היה בימי היוונים. הנביא מלאכי מוכיח את ישראל: "וכי תגישון עֲנָר לְיָבֵחַ אֵין רַע? ! וכי תגישו פֶּסֶחַ וְחֻלָּה אֵין רַע? ! הקריבהו נא לְפֶתֶחַ! הירצך או הישא פניך? !... בְּאֶמְרֶכֶם שְׁלַחַן ה' מְגָאֵל הוּא וְנִיבּוּ נִבְּזָה אֶכְלוּ" (מלאכי ג, ח-יב). אם מגישים לה' קרבן פֶּסֶחַ וחולה, מבזים בזה את העבודה, ובסופו של דבר הענין גורם לכך שנמשכים אחרי תרבות יוון, שְׁשֻׁמָּה דגש על היופי החיצוני. הזלזול בעבודת המקדש בבית שני שמלאכי מתריע עליו, הוא זה שגרם בסופו של דבר לתופעת ההתיינות.

התיקון לזה היה ע"י בני חשמונאי, שמסרו את הנפש על קיום התורה והמצוות, ובזה תיקנו את הזלזול שהיה כלפיהם. מטעם זה, כנראה, תקנו חז"ל במצות נר חנוכה מדרגה של מהדרין, ומדרגה נוספת של מהדרין מן המהדרין. במצוות אחרות לא שמענו כזאת, שיתקנו מדרגה על גבי מדרגה בהידור המצוה. רק במצות הדלקת נר חנוכה תקנו כן. מדוע? מפני שמה שהביא לשעבוד יון היה חסרון בהידור במצוות, ועל כן, כדי לתקן ענין זה, קבעו לנו במצות נר חנוכה מהדרין ומהדרין מן המהדרין. ובכל זאת חושבני שהקב"ה רמז לנו בנס פך השמן יסוד גדול בענין החשבת החיצונית של המצוה. **הרי שני**